

PRÁVNĚ POSTAVENIE SLOVENSKÉHO ŠKOLSTVA NA UKRAJINĚ. OCHRANA A ROZVOJ MENŠINOVÉHO SLOVENSKÉHO JAZYKA

Mgr. Zdenka Boleracova, PhD.

Matica Slovenská

Slovenské školstvo na Zakarpatskej Ukrajině. História a súčasný stav.

Oblasť školstva je bezpochyby jedna z najvýznamnejších ľudských činností. Keď ide o menšinové školstvo jeho význam sa multiplikuje, lebo okrem základného poslania vzdelávania a výchovy má osobitnú úlohu - boriť sa za zachovanie vlastnej národnej identity, čo je najmä v dnešnej dobe, dobe panujúcich elektronických médií, omnoho zložitejšie. (Boldocká, 2000, s.47)¹

Slovenské menšinové školstvo na Ukrajine prešlo zložitým procesom vývoja. Jeho kořene siahajú do 20. - 30-tych rokov minulého storočia, keď územie dnešnej Zakarpatskej oblasti patrilo Československej republike, ale vzhľadom na nepriaznivý politický vývoj a fakt, že toto územie neskôr patrilo rôznym štátnym celkom, možnosť vzdelávania a osvety v slovenskom jazyku na tomto území na dlhý čas zanikla.

Historické materiály z čias Československej republiky uvádzajú, že v roku 1938 bolo na území Podkarpatskej Rusi 96 materských škôl, 188 obecných škôl, 10 živnostenských škôl, stredná škola, učiteľský inštitút a dievčenská škola s vyučovacím jazykom slovenským (resp. česko-slovenským). S príchodom maďarskej a potom aj sovietskej vlády všetky existujúce školy s vyučovacím jazykom slovenským boli zrušené. Od roku 1944 až do roku 1991 neexistovala žiadna slovenská škola, ani žiadna iná možnosť vzdelávania či osvety v slovenskom jazyku.

Rok 1991 možno považovať za **rok obnovenia menšinového školstva**. Najprv to boli iba ojedinele a opatrné pokusy. Postupne sa začalo rozvíjať fakultatívne vyučovanie slovenského jazyka pri školách či domoch kultúry v niekoľkých slovenských lokalitách². Tento proces sa zintenzívnil po založení kultúrno-osvetovej organizácie Matica slovenská na Zakarpatsku. V súčasnosti sa slovenčina vyučuje ako nepovinný predmet vo väčšine slovenských lokalít.

Dnes už môžeme hovoriť o prvej **samostatnej všeobecno-vzdelávacej škole so slovenským vyučovacím jazykom na Ukrajine**. Iniciátorom vytvorenia slovenskej školy v Užhorode sa stala a zástitu nad ňou prevzala Matica slovenská na Zakarpatsku.

V súčasnosti je už vybudovaná **slovenská stredná škola**, ktorá úspešne funguje na **bilingválnej učebnej osnove**. Škola má 11 ročníkov, svojho riaditeľa a pedagogický kolektív. Konceptia školy predpokladá vytvorenie vhodných podmienok pre výučbu a výchovu detí tak slovenského, ako i ukrajinského, či iného pôvodu, ktoré po jej ukončení budú dokonale ovládať slovenský i ukrajinský jazyk. Len takto je možné zabezpečiť kvalitnú prípravu slovakistov a zároveň neprivrieť pred nimi dveře ukrajinských vysokých škôl

Slovenčina sa v súčasnosti hravou formou vyučuje i na niekoľkých **materských školách** v Užhorode.

Katedra slovenskej filológie na Užhorodskej národnej univerzite sa stala ďalším článkom v reťazi slovenského školstva na Zakarpatsku. Je **najvyššou vedecko-vzdelávacou inštitúciou** Slovákov na Ukrajine.

V súčasnosti je to jediná katedra slovenskej filológie na území Ukrajiny ako samostatné pracovisko, ktoré pripravuje odborníkov zo slovenského jazyka a literatúry. Treba však poznamenať, že slovenčina ako druhý slovanský jazyk sa vyučuje i na vysokých školách v Kijeve, Odese, Dnepropetrovske, Lvove, Rovnom.

Perspektívou pre rozvoj slovenského menšinového školstva je aj **možnosť štúdia** pre deti zo slovenských rodín na Slovensku. Približne 60 krajanov zo Zakarpatskej oblasti v súčasnosti študuje na univerzitách a stredných školách na Slovensku.

Zmluvno-právna platforma pre rozvoj slovenského menšinového školstva na Ukrajine.

Ukrajina venuje náležitú pozornosť vzdelávaniu národnostných menšín. Od 1. po 12. ročník majú občania Ukrajiny možnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku. Právo výberu vyučovacieho jazyka patrí rodičom. Štát zabezpečuje školy s menšinovým vyučovacím jazykom učebnicami³.

Úprava používania jazyka národnostných menšín sa považuje za významnú časť právnej úpravy týkajúcej sa národnostných menšín. Avšak najväčším

¹ Boldocká, V., 2001: Středné a vysoké slovenské školstvo v Juhoslávii. In: Slováci v Juhoslávii. Bratislava: Dom zahraničných Slovákov. ISBN 80-8841-17-8.

² Turie Remety, Hlboké, Antalovce, Šeredné, Vefký Berezny, Rodniková Huta atď.

³ Takto prezentoval situáciu v oblasti vzdelávania národnostných menšín na Ukrajine zástupca ministra školstva Ukrajiny Pavlo Polanskyj vysokému komisárovi OBSE pre národnostné menšiny Knutovi Vollebaekovi na stretnutí s predstaviteľmi OBSE (28.03.2008), ktorí sa zaujímali o zabezpečenie práv národnostných menšín na Ukrajine v oblasti školstva a kultúry.

nedostatkom týchto zákonov je nízka miera implementácie, daná tým, že občania sú nedostatočne oboznámení so zákonmi. Zmluvno-právnu základňu pre rozvoj slovenského menšinového školstva a kultúry na Ukrajině tvoria následovne dokumenty:

- ✓ Ústava Ukrajiny z 28. júna 1996
- ✓ Zákon o národnostných menšinách na Ukrajině z 25. júna 1992
- ✓ Zmluva odobrom susedstva, priateľských vzťahoch a spolupráci medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou (29. júna 1993 Kyjev)
- ✓ Program spolupráce medzi Ministerstvom vzdelávania a vedy Ukrajiny a Ministerstvom školstva Slovenskej republiky v oblasti vzdelávania na roky 2005-2008
- ✓ Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov (Štrasburg, 5. novembra 1992) ratifikovaná 15. mája 2003
- ✓ Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (Štrasburg, 1. februára 1995) ratifikovaný 9. decembra 1997
- ✓ Odporúčania vysokého komisára OBSE pre národnostne menšiny

Ústava Ukrajiny zaručuje príslušníkom národnostných menšín právo na vzdelávanie v ich materinskom jazyku. **Zákon o národnostných menšinách Ukrajiny** toto právo rozvádza a dopína: „Štát garantuje národnostným menšinám právo na národnoc-kultúrnu autonómiu: používanie a vzdelávanie v rodnom jazyku, alebo štúdium rodného jazyka na statných všeobecno-vzdelávacích školách alebo prostredníctvom národných kultúrnych spolkov, rozvoj národných kultúrnych tradícií, využívanie národných symbolov, oslavy národných sviatkov, vyznávanie náboženstvo, naplnenie potrieb v literatúre, umení, médiu, vytvorenie národnej kultúrnej a osvetových inštitúcií a akékoľvek iné činnosti, ktoré nie sú v rozpore s platnou legislatívou“¹.

Štát tiež zabezpečuje prípravu pedagogických, kultúrnych, osvetových a ďalších národných kádrov prostredníctvom siete vzdelávacích inštitúcií. Štátne orgány na základe medzivládnych dohod, napomáhajú národnostným menšinám pri príprave špecialistov v iných krajinách².

Podpisom **Zmluvy odobrom susedstva, priateľských vzťahoch a spolupráci medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou z 29. júna 1993** v Kyjeve, Ukrajina a Slovenská republika potvrdili, že rešpektovanie ľudských práv a základných slobod je neoddeliteľnou podmienkou upevnenia mieru a bezpečnosti. Zmluvne strany, vychádzajúc z dokumentov Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe a ďalších

príslušných medzinárodných aktov, sa dohodli, že priateľské vzťahy medzi ich národmi, ako aj mier, spravodlivosť, demokracia a stabilita vyžadujú, aby etnická, kultúrna, jazyková a náboženská svojbytnosť národnostných menšín mala zabezpečenú vzájomnú ochranu a pre jej zabezpečenie musia sa utvoriť potrebné podmienky. Uznali právo členov slovenskej menšiny na Ukrajině aukrajinskej v Slovenskej republike na individuálne alebo spoločné, sinými členmi svojej menšiny, zachovanie, prejav a rozvoj etnickej, kultúrnej, jazykovej a náboženskej svojbytnosti bez akejkoľvek diskriminácie a v podmienkach plnej rovnosti pred zákonom. Podpisom uvedenej zmluvy sa Ukrajina a Slovenská republika zaviazali urobiť príslušné opatrenia s cieľom realizácie tohto práva, zvlášť na štúdium rodného jazyka a vyučovanie v ňom, jeho slobodné používanie; prístup kinformáciám v tomto jazyku, ich rozširovanie a výmenu; zakladanie a hmotné zaopatrenie vlastných osvetových, kultúrnych a náboženských a iných organizácií, spoločností alebo asociácií v rámci svojej krajiny a účasť na činnosti medzinárodných mimovládnych organizácií³.

S cieľom zvýšiť kvalitu vyučovania slovenského a ukrajinského jazyka a ďalšieho rozvoja slovakistiky a ukrajinistiky na vysokých školách v Ukrajině a v Slovenskej republike bol medzi Ministerstvom vzdelávania a vedy Ukrajiny a Ministerstvom školstva Slovenskej republiky podpísaný **Program spolupráce v oblasti vzdelávania na roky 2005 - 2008**. Tento program zabezpečil možnosť štúdia, vrátane jazykovej a odbornej prípravy, pre občanov Ukrajiny slovenskej národnosti v Slovenskej republike ako aj pre občanov Slovenka ukrajinskej národnosti na Ukrajině, vyslanie lektorov slovenského a ukrajinského jazyka na vysoké školy na Ukrajině a na Slovensko, ponuku letných kurzov pre študentov slovakistov a ukrajinistov a tiež jazykovo-odborné kurzy pre učiteľov základných a stredných škôl, s cieľom zvyšovania ich kvalifikácie. Zmluvne strany sa dohodli. Že budú podporovať rozvoj priamej spolupráce medzi strednými a vysokými školami a miestnymi školskými správami oboch krajín, do kompetencie ktorých patria tiež otázky štúdia a rekreácie žiakov a študujúcej mládeže. Ministerstvo školstva slovenskej republiky bude venovať zvýšenu pozornosť rozvoju slovenského jazyka, literatúry a slovakistiky na Ukrajině. Za týmto účelom slovenská zmluvná strana bude na žiadosť ukrajinskej zmluvnej strany vysielat' učiteľov slo-

¹ Článok 6. Zákona Ukrajiny o národnostných menšinách.

² Článok 7. Zákona Ukrajiny o národnostných menšinách.

³ Zmluva o dobrom susedstve, priateľských vzťahoch a spolupráci medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou z 29. júna 1993 v Kyjeve. (Šebesta, S., 1997: Medzinárodná ochrana národnosti. Európsky standard v dokumentoch. Bratislava: Jaga. ISBN 80-85506-54-8, s. 223).

venského jazyka a literatury a ďalších všeobecno-vzdelávacích predmetov, ktoré sa vyučujú v tomto jazyku, na školy s vyučovacím jazykom slovenským, resp. vyučovaním slovenského jazyka vsúlade s potrebami miestnych školských sprav. Vysielajúca strana poskytne učiteľom podľa svojich možností didaktické pomôcky, učebnice a odbornú literatúru potrebnú pre výučbu. Program nadobudol platnosť dňom a zostal v platnosti do 31. augusta 2008.

V súlade so **Zmluvou o dobrom susedstve, priateľských vzťahoch a spolupráci medzi Ukrajinou a Slovenskou republikou (Kyjev, 29. 6.1993)** a na základe iniciatívy ukrajinskej strany (počas oficiálnej návštevy ministra zahraničných vecí Ukrajiny A. Zlenka v SR vo februári 1994) bola v roku 1994 vytvorená **Medzivládna slovensko-ukrajinská komisia pre národnostne menšiny, školstvo, kultúru a vedecké styky** v zmysle uznesenia vlády SR č. 364/1994.

Komisia plní funkciu porádného orgánu vládnych kabinetov oboch štátov a zaoberá sa komplexnou problematikou slovenskej menšiny na Ukrajine a ukrajinskej menšiny v Slovenskej republike s cieľom zlepšovania podmienok rozvoja jej identity. Ďalej sleduje celkovú bilaterálnu reláciu v oblasti školstva, kultúry a vedeckých stykov. Komisia sa nezaobera problematikou Rusínov. Po každom zasadnutí komisie sa predkladá na rokovanie vlády SR informácia o jej priebehu a záveroch.

V rámci rokovaní o aktuálnych otázkach, týkajúcich sa ochrany národnostných menšín, strany konštatovali, že Medzivládna slovensko-ukrajinská komisia pre národnostne menšiny, školstvo a kultúru je dôležitým mechanizmom spolupráce napomáhajúcim rozvoju dobrých susedských vzťahov. Základné úlohy komisie sú:

1. podpora realizácie komplexu opatrení v rámci spolupráce medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou v oblasti zabezpečenia práv národnostných menšín, školstva a kultúry;

2. vypracovávanie návrhov na zachovanie a rozvoj etnickej, kultúrnej, jazykovej a náboženskej svojbytnosti slovenskej národnostnej menšiny na - Ukrajine a ukrajinskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike;

3. zovšeobecňovanie skúseností z práce orgánov štátnej moci v oblasti zabezpečovania práv príslušníkov národnostných menšín, ďalších kultúrno-osvetových a informačných potrieb a zabezpečovanie vzájomnej výmeny informácií;

4. podpora návrhov a odporúčaní smerujúcich k zdokonalovaniu a harmonizácii vnútornej legislatívy oboch krajín, vsúlade spříslušnými ustanoveniami zmluvy a platnými medzinárodnými dokumentmi;

5. zaraďovanie návrhov a odporúčaní z jednotlivých zasadnutí komisie do programov stretnutí

prezidentov, predsedov vlády a ďalších členov vlády, spolupráca pri realizácii dosiahnutých rozhodnutí;

6. podpora spolupráce kultúrnych, školských a vedecko-výskumných inštitúcií a masmédií;

7. povzbudzovanie, podpora a pomoc pri rozvoji spolupráce a priamych vzťahov medzi orgánmi moci, organizáciami a združeniami, vedeckými pracovníkmi a umelcami oboch krajín;

8. podpora oslav významných výročí, dátumov a kultúrnych podujatí spätých s dôležitými udalosťami v živote a činnosti ukrajinskej a slovenskej menšiny v oboch krajinách;

9. podpora uplatňovania princípu zastúpenia ukrajinskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike a slovenskej národnostnej menšiny na Ukrajine v orgánoch zákonodarnej a výkonnej moci, vrátane struktur miestnej samosprávy;

10. návrhy na riešenie sporných otázok v oblasti nedodržovania ustanovení jednotlivých článkov zmluvy, súvisiacich so zabezpečením práv národnostných menšín, školstva a kultúry.

Přípravné rokovanie expertov sa konalo v Bratislave v dňoch 15. - 16. júna 1994. Nadvazné zasadania komisie sa uskutočnili striedavo v Slovenskej republike a na Ukrajine. Na zasadaniach boli podpísané protokoly, ktoré obsahujú odporúčania adresované vládám oboch štátov Slovenskej republiky a Ukrajiny a vyhodnotenie odporúčaní z predchádzajúcich zasadnutí komisie. Bol potvrdený európsky rámec ochrany a uplatňovania práv osob patriacich k národnostným menšinám. Strany tiež konštatovali, že v oblasti ochrany národnostných menšín došlo v konkrétnych otázkach k pokroku, ale je potrebné pokračovať vo vytváraní podmienok pre zachovanie ich identity.

V protokole VII. zasadnutia komisie boli zohľadnené aj aktuálne požiadavky predstaviteľov slovenskej menšiny na Ukrajine a ukrajinskej menšiny na Slovensku. Strany sa dohodli, že v súlade s platnou legislatívou oboch krajín budú aj naďalej vyvíjať úsilie na vytvorenie vhodných podmienok pre zachovanie jazykovej, kultúrnej a náboženskej identity každej osoby, ktorá patrí k ukrajinskej menšine v Slovenskej republike a k slovenskej menšine na Ukrajine.

Komisia konštatovala nevyhnutnosť ďalšieho prehlásenia spolupráce medzi orgánmi štátnej správy, samosprávy, občianskymi združeniami, ďalšími inštitúciami Slovenska a Ukrajiny v oblasti kultúry a vzdelávania národnostných menšín.

Komisia odporúča vládám oboch krajín v oblastiach kompaktného osídlenia národnostných menšín napomáhať vyučovaniu slovenského a ukrajinského jazyka ako vyučovacieho predmetu. Ukrajinská strana bude napomáhať zlepšovaniu študijnej a materiálnej základne školy č. 21 v Užhorode s

vyučovacím jazykom slovenským a slovenská strana bude napomáhať rozšíreniu siete škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským v súlade s potrebami ukrajinskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Strany budú napomáhať ďalšiemu fungovaniu Katedry slovenskej filológie Užhorodskej národnej univerzity a Katedry ukrajinskej filológie Prešovskej univerzity, podporovať vypracovanie spoločných vedeckých projektov v oblastiach, o ktoré majú obojstranný záujem, vytvárať podmienky pre vydanie akademického ukrajinsko-slovenského a slovensko-ukrajinského slovníka¹.

VIII. zasadnutie Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre národnostne menšiny, školstvo a kultúru sa uskutočnilo v dňoch 19. - 22. 6. 2008 vo Svidníku - Roztokách, v zariadení Prešovského samosprávneho kraja. Rokovanie viedli spolupredsedia Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre národnostne menšiny, školstvo a kultúru.

Výrazným pokrokom v rokovaní komisie je dosiahnutá zhoda, že boli vyčlenené budovy na zriadenie Centra slovenskej kultúry v Užhorode a Centra ukrajinskej kultúry v Prešove. Úspešné boli realizované Dni slovenskej kultúry na Ukrajině v dňoch 12.-31. mája 2008 a podpísaný Program spolupráce medzi Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky a Ministerstvom kultúry a cestovného ruchu Ukrajiny na roky 2008-2012. Pre školu s vyučovaním slovenského jazyka v Užhorode bola vyčlenená samostatná budova, do ktorej sa presťahuje po ukončení rekonštrukcie.

Predstavitelia oboch štátov ocenili prínos zástupcov národnostných menšín v práci medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie. Zástupcovia ukrajinskej menšiny na Slovensku a slovenskej menšiny na Ukrajině aktívne napomáhajú pri riešení prijatých odporúčaní, predkladajú vlastné návrhy a požiadavky pre zlepšenie aktívneho života menšín a uspokojovania potrieb v oblasti školstva, kultúry a využiteľnosti dostupných médií.

Výsledkom rokovania je podpísaný protokol, v ktorom sa zúčastnené strany dohodli, že v súlade s platnou legislatívou oboch krajín budú naďalej vyvíjať úsilie na vytvorenie vhodných podmienok pre zachovanie jazykovej, kultúrnej a náboženskej identity každej osoby patriacej k slovenskej menšine na Ukrajině a ukrajinskej menšine v Slovenskej republike, podporia zriadenie Centra ukrajinskej kultúry v Prešove a Centra slovenskej kultúry v Užhorode a vzájomnú výmenu kultúrnych hodnôt oboch štátov.

V súlade s platnými rámcovými dohodami medzi Zakarpatskou oblasťou Ukrajiny a Košickým aj Prešovským samosprávnym krajom Slovenskej republiky pokračuje spolupráca SR a Ukrajiny formou priamych kontaktov medzi predstaviteľmi miestnych orgánov štátnej správy a orgánov miestnej samosprávy.

Slovenská republika a Ukrajina, v rámci svojich možností a v súlade s platnou legislatívou, poskytujú odbornú a finančnú pomoc organizáciám slovenskej a ukrajinskej národnostnej menšiny na svojom území na uskutočňovanie školských, kultúrnych a informačných podujatí².

Post **vysokého komisára OBSE pre otázky národnostných menšín**, ako nástroj prevencie konfliktov a včasného riešenia národnostných a etnických napätí, vznikol v roku 1992. Tento post od júla 2007 zastáva norský diplomat Knut Vollebaek. Počas svojej prvej návštevy Ukrajiny sa Knut Vollebaek stretol s viacerými predstaviteľmi zákonodarnej i výkonnej moci, organizáciami na ochranu ľudských práv, ale aj zástupcami národnostných menšín. Na konferencii o ukrajinskej etnickej politike organizovanej Štátnym komitétom pre národnosti a náboženstva dňa 5. novembra 2008 v Kyjeve pripomenul: „my v OBSE sme oddaní Ukrajině. Chceme vidieť túto krajinu prosperovať ako člena Európy. Vždy môžete počítať s našou pomocou“.

Inštitúcia Vysokého komisára pre národnostne menšiny bola vytvorená na základe helsinského rozhodnutia Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) z júla 1992 ako organizácia, ktorá má byť „prostriedkom prevencie konfliktov v ich najskoršom možnom štádiu“³. Vysoký komisár pôsobí medzi inými v týchto štátoch: v Albánsku, Chorvatsku, Estonsku, v malej Juhoslávii, Kazachstáne, Kirgizstane, Lotyšsku, Macedónsku, Maďarsku, Rumunsku, na Slovensku a na Ukrajině. Popri svojej preventívnej činnosti sa Vysoký komisár usiluje o objektívnu analýzu menšinového konfliktného potenciálu v jednotlivých krajinách.

V **oblasti menšinového školstva** vysoký komisár zdorazňuje potrebu **výuky v menšinovom materinskom jazyku**. Zároveň, dáva doraz na potrebu **vzdelávania v jazyku väčšiny**, resp. štátu. Podľa vysokého komisára by sa jednotlivé menšiny mali usilovať rozšíriť svoje práva v takých oblastiach, ako je školstvo, kultúra a osvetá, alebo mali by sa spojiť s predstaviteľmi väčšiny v rozšírení kompetencií lokálnych samospráv. Vysoký komisár pripisuje veľký význam aj **principu slobodných a**

¹ Správa o priebehu a výsledkoch VII. zasadnutia Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre národnostne menšiny, školstvo a kultúru v dňoch 24. - 26.9. 2007 v Kyjeve.

² Správa o priebehu a výsledkoch VIII. zasadnutia Medzivládnej slovensko - ukrajinskej komisie pre národnostne menšiny, školstvo a kultúru v dňoch 19. - 22. 6. 2008 vo Svidníku - Roztokách

³ Priezvané z www.osce.org

volných vzťahov medzi menšinami a ich materskými krajinami. Je však pritom potrebné predísť zvyšovaniu napätia medzi materskou krajinou a štátom, kde menšiny žijú. V zaujme toho treba tieto vzťahy pestovať na základe medzinárodných pravidiel, resp. špeciálnych bilaterálnych medzištátnych dohod.

Na základe uvedených princípov vysoký komisár pravidelne navštevuje krajiny, ktoré ho o to požiadajú, resp. štáty, v ktorých to potenciálne, resp. existujúce etnické konflikty vyžadujú. Počas svojich oficiálnych návštev sa usiluje realizovať čo najviac dvojstranných rozhovorov s predstaviteľmi štátu, ako aj menšiny. Na základe svojich skúseností a informácií pripravuje vysoký komisár analýzu preskúmanej situácie, na základe ktorej sa obracia svojimi odporúčaniami¹ na ministra zahraničných vecí tej ktorej krajiny.

Inštitúcia Vysokého komisára pre národnostné menšiny má na Ukrajine dlhoročné skúsenosti. Počas svojej druhej návštevy Knut Vollebaek ukrajinskej strane znovu ponúkol pomoc svojho úradu, ktorý sa snaží podporovať medzietnické vzťahy v oblasti vzdelávania, zapájania sa do občianskej spoločnosti, médií. Zároveň pripomenul, že napätie vo vzťahu k menšinám spôsobujú väčšinou praktické problémy, ako je prístup ku školstvu či jazykové otázky.

Vo svojich odporúčaníach vysoký komisár OBSE zdôraznil potrebu kompromisu pri politických riešeniach, zároveň však podotkol, že ľudské práva nemôžu byť kompromisom, pretože sú základom ochrany menšiny.

Vysoký komisár vyvodil dve špecifické odporúčania týkajúce sa vývinu ľudských a menšinových práv a právneho systému na Ukrajine. Prvé odporúčanie sa týka právneho systému, i keď právny systém na Ukrajine obsahuje práva národnostných menšín a rôzne aspekty jazykovej politiky vo vzťahu k menšinám, je zastaralý a má zásadné nedostatky. Základné zákony v oblasti ochrany práv menšín, také ako Zákon o jazyku USSR z roku 1989, Zákon o menšinách z roku 1992 a Ústava Ukrajiny, rovnako ako ďalšie zákony, týkajúce sa jazyka a vzdelávania národností, sú často nejasné alebo si navzájom odporujú. Preto vysoký komisár navrhol, aby ukrajinská vláda zvážila komplexnú reformu právneho systému, týkajúceho sa menšinových otázok. To si ale vyžaduje

je modernizáciu v oblasti medzinárodných ľudských a menšinových práv. Medzinárodné dokumenty², ktoré Ukrajina ratifikovala za posledných desať rokov jej poskytli dobré štartovacie východisko.

Druhé odporúčanie sa týka potreby účinnej spolupráce s menšinami ohľadne všetkých postupov, ktoré sa ich bezprostredne týkajú. Vládne úrady a menšinové zastupiteľské orgány by mali venovať pozornosť transparentnému a zodpovednému koordinovanému procesu spolupráce, pretože medzietnické napätie často pramení práve z nedostatku dorozumievania.

Odporúčania Vysokého komisára sú prínosným analytickým dokumentom medzinárodnej ochrany práv menšín a vyjadrujú úprimný záujem o zachovanie multietnických regiónov, resp. etnickej a jazykovej identity národných menšín v strednej Európe.

Perspektívne smery naplnenia legitímnych práv ochrany a rozvoja menšinového slovenského jazyka:

Prioritou kultúrno-osvetových organizácii a národnostných združení v spolupráci so štátnym i neshátnym vzdelávacím systémom je:

✓ vytvárať podmienky a získavať slovenských rodičov a ich detí pre alternatívne, fakultatívne a oficiálne formy výučby slovenského jazyka, slovenských reálií, popri samozrejmej výučbe a vzdelávaní v ukrajinskom jazyku.

✓ Vychádzajúc z reálnych hospodárskych a spoločenských podmienok rozšíriť výučbu menšinového jazyka do ďalších slovenských lokalít oblasti, rozšíriť didaktickú bázu pre výučbu, resp. znovunaučenie slovenského jazyka, ako jazyka svojich predkov, minoritnej skupiny a slovenského národa.

✓ Vytvoriť na menšinovej pode verejný informačný a diskusný priestor o školskom systéme, o učebných osnovách slovenského jazyka a literatury, o nových spôsoboch motivácie žiakov, o formách tvorivého vyučovania, o mimoškolských aktivitách, o snahe skvalitniť výučbu v menšinovom prostredí - ktorý ponúkne široké spektrum plodných myšlienok ako záchytný bod pre pedagógov, ktorí sa s podobnými problémami stretávajú v praxi, a pomôže k ich tvorivému riešeniu.

✓ Zabezpečiť ďalší úspešný rozvoj základnej a strednej školy, povzniesť jej autoritu a oblúbenosť, zabezpečiť vysokú úroveň vyučovacieho procesu a vytvoriť vhodné podmienky pre výuku v slovenskom jazyku ako aj naďalej podporovať dvojjazyčné vyučovanie najmä na strednej škole.

¹ Odporúčania vychádzajú vždy z právneho stavu a z analýzy skutočných pomerov skúmanej problematiky. Pri zohľadnení právneho stavu sa vždy vychádza z ústavy a vnútorných právnych noriem oboch krajín, ako aj z cieľov, ktoré sú formulované v programových vyhláseniach vlád jednotlivých krajín. Samozrejme, veľky doraz sa kladie aj na medzinárodné právne normy a rôzne odporúčania, ktoré čiastočne už boli akceptované, alebo aj podpísané. V každom prípade sa skúma aj právna báza základných medzištátnych zmlúv.

² Predovšetkým to bol Rámcový dohovor Rady Európy o ochrane národnostných menšín a Európska charta menšinových a regionálnych jazykov.

✓ zlepšiť postavenie slovenskej národnostnej menšiny prostredníctvom rozvoja jej vzdelávacieho systému,

✓ zriadiť vzdelávacie, informačné, dokumentačné, poradenské a konzultačné centrum pre Slovákov kraja,

✓ vytvoriť kvalitatívne lepšie podmienky pre výučbu v školách s vyučovacím jazykom slovenským a celkovo priaznivé prostredie podporujúce vzájomné porozumenie medzi členmi spoločnosti,

✓ posilniť komplexný predškolský vzdelávaci systém pre slovenské deti za podpory rodičov detí a kultúrno-osvetových organizácií.

Optimálnou perspektívou a jazykovým prameňom novej kvality vzdelávania a vzájomnosti Slovákov a Ukrajincov je bilingvita. Pre ukrajinskú a slovensku dvojazyčnosť majú Slováci na území

Zakarpatskej oblasti Ukrajiny tradičné historické predpoklady. Preto ju v prípade slovenskej menšiny na Ukrajine môžeme považovať za prednosť a nie za nedostatok národného uvedomenia.

Správne pochopená bilingvita je najlepším prostriedkom ako proti národnému nihilizmu, tak aj proti obávana asimilácii. Za predpokladu, že príslušníci slovenskej menšiny budú mať v sebe bohatstvo slovenského i ukrajinského jazyka a kultúry, stráca pojem a obsah asimilácie zmysel (Vranovský, 1999, s.22)¹.

Pojem „slovenskosti“ je treba chápať a do života uvádzať v plnej jednotě obohacovania občana Ukrajiny slovenskej národnosti o duchovné dedičstvo tak slovenského národa ako i ukrajinského národa. Je to perspektíva pre vzde/ávan/e mladej generácie ukrajinských Slovákov a zároveň nastolenie novej kvality vzájomných vzťahov Slovákov a Ukrajincov.

---

¹ Vranovský, P., 2001: Slovenskosť v multikultúrnom svete. Praha: Obec Slovákov v ČR. ISBN 80-238-8269-4.